

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית
אגף אמנויות המטה לחינוך אזרחי
אמנות חזותית

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

**ערכי מפתח ה"ב והחינוך האזרחי
באמנות החזותית**

זרקור אודות החינוך לערכים ביסודי

החינוך החברתי-ערכי מקיף את כלל ההוויה הבית ספרית, והוא מתרחש בזמנים שונים במעגל החיים הבית-ספרי, בהקשרים הוראתיים מגוונים ובמיקוד על ימים מיוחדים בלוח השנה העברי והלועזי. הלמידה וההתנסות החברתית-ערכית מכוונות לקידום התפתחות אישית ומעורבות חברתית, לטיפוח קשרי פרט-קבוצה, להבניית חברת ילדים מכילה וסובלנית ולטיפוח הרב תרבותיות. כל זאת נעשה תוך תרגום ערכים להתנהגויות וליצירת כללים והסכמות היוצרים את התשתית לחיים המשותפים בבית הספר ובחברה.

- למידת הערכים וההתנהגויות הנגזרות מהם מתבצעת בשעת חינוך - "מפתח הל"ב" שבמהלכה מתקיים שיח סביב ערכים מרכזיים הבוחן תפיסות עולם, עמדות, רגשות ודעות; תכנים רלוונטיים ואקטואליים; דילמות חברתיות ערכיות והזדמנויות ליישום ערכים בחיי היום-יום. בנוסף לשעת החינוך מגדיר בית הספר מסגרות להרחבת השיח הערכי, להתנסות ביישום הערכים ולבירור סוגיות אזרחיות בהקשרים שונים בחיי היחיד, הקבוצה, החברה, המדינה והעולם. חלק מהמסגרות להרחבת השיח הערכי הן:
- המסגרות למעורבות חברתית (כמו: ועדה, מועצה, מנהיגות, שגרירים, תפקיד לכל תלמיד, חונכות)
 - ההוראה והלמידה בתחומי הדעת
 - לוח השנה העברי והלועזי - עיסוק בערכים ובסוגיות אזרחיות בחיבור לימים מיוחדים בלוח השנה העברי והלועזי
 - מסגרות לא פורמאליות, כמו: הפסקות, טיולים, פעילות קהילתית

זרקור אודות ערכי "מפתח הל"ב" והחינוך האזרחי באמנות החזותית

הערכה שלפניכם מציעה מודל ללמידה ולהתנסות חברתית ערכית באמצעות הוראה בין-תחומית היוצרת חיבורים בין החינוך החברתי ערכי (מפתח הל"ב), לחינוך האזרחי ולאמנות החזותית.

בערכה שמונה יחידות הוראה-למידה המיועדות למחנכי כיתות ד'-ו' ולמורה לאמנות. יחידות אלה מאפשרות בירור של ערכי "מפתח הל"ב" כפי שהם עשויים להשתקף באמנות החזותית תוך מתן פרשנות אישית וקבוצתית; בחינת הרגשות, העמדות, ההתנהגויות הנקשרים לערכים אלה ובירור סוגיות אזרחיות.

- התכנים והפעילויות המוצעים בערכה מזמנים למחנכים, למורה לאמנות וללומדים:
- ☒ הרחבה של השיח סביב ערכי "מפתח הל"ב" מעבר ללמידה הפורמאלית אודות הערך המתבצעת בשעת חינוך גם לשיעורי אמנות.
 - ☒ תרגום ערכי "מפתח הל"ב" להיבטים אזרחיים ובחינת המשמעויות לחיי היום-יום בביה"ס, בחברה, במדינה.
 - ☒ התנסות ביישומם של ערכים בהקשרים אזרחיים תוך תרגומם להתנהגויות יישומיות.
 - ☒ גילוי מעורבות חברתית הכוללת: ערנות לסובב, נקיטת עמדה ואקטיביזם חברתי.
 - ☒ ביטוי אישי וקבוצתי בסוגיות חברתיות, אקטואליות ואזרחיות.
 - ☒ התבוננות ביקורתית באמנות חזותית תוך מתן כבוד לדעות ולפרשנויות שונות או מנוגדות.
 - ☒ פיתוח יכולת מילולית דבורה וכתובה בהקשר של תכנים העולים מתוך יצירות אמנות.
 - ☒ פיתוח חשיבה עצמאית, דמיון, העזה ויכולת להציב תזות ורעיונות אישיים בהקשרי התבוננות באמנות.
 - ☒ פיתוח שיח בין-אישי וקבוצתי בהקשרים אלו.
 - ☒ פיתוח יכולת היצירה בסדנת האמנות וחיזוק יכולות ומיומנויות טכניות וטכנולוגיות בהשראת עבודות של אמנים.

בבסיס פעולות אלה מונחת התפיסה כי חתירה למצוינות ערכית ואזרחית מחייבת יצירת רציפות בלמידה ובהוראה באמצעות שיח פתוח, כן, מקצועי ומאפשר בין מספר בעלי תפקיד בצוות החינוכי: המחנכים, המורה לאמנות והרכז החברתי.

חשוב שבעלי תפקיד אלה יתאימו את התכנים ואת הפעילות לצורכי חברת הילדים ולמאפייניה ויזמנו שיח מוגן המעודד פתיחות, סובלנות ומעורבות פעילה.

התכנים וההתנסויות המוצעים בערכה מהווים הרחבה של סילבוס התכנית "מפתח הל"ב" ואינם באים להחליף את הנושאים הנלמדים בשעת החינוך השבועית.

מומלץ להגדיר בתכנית הפעילות הכיתתית זמנים לעיסוק במוצע בערכה, למשל: בחיבור ליום הסובלנות הבינלאומי, ליום המעשים הטובים; לקראת פעילות ממוקדת בנושא מניעת גזענות וחינוך לחיים משותפים; בפעילות קהילתית.

בברכה,

אורית צאירי	ד"ר סיגל ברקאי	דניאלה פרידמן
ממונה על החינוך החברתי ערכי	מפמ"ר אמנות חזותית	מפמ"ר מדעי החברה
אגף א' לחינוך יסודי	אגף אמנויות, המזה"פ	ומנהלת המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

אגף רוח וחברה, המזכירות הפדגוגית

בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש השוון

אלי שמיר, אוכלי האורז, 2003, שמן על בד

וינסנט ואן גוך, אוכלי תפוחי האדמה, 1885, שמן על בד.

הערך: מעורבות חברתית

רציונאל של הערך "מעורבות חברתית"

המעורבות החברתית מסייעת בגיבוש עולם ערכים הדוגל באחריות אישית וקבוצתית, אכפתיות, ערבות הדדית, יוזמה, סולידאריות חברתית ונתינה המהוות אבני יסוד בחברה. היא מוגדרת על פני רצף הנע מערנות לסובב דרך השתתפות ושיתוף לעבר עשייה למען הזולת והסביבה. ביטויי המעורבות בקרב ילדים עשויים להיות אכפתיות למתרחש בסביבתם הפיזית והאנושית הקרובה והרחוקה; תחושת אחדות וסולידאריות חברתית כלפי אחרים בסביבתם; נקיטת עמדה ולגבי המתרחש בסביבה והשתתפות אקטיבית ביוזמות חברתיות וכן בעשייה למען הסביבה ולמען קהלים שונים בביה"ס ומחוצה לו. המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות מעורבות חברתית מתוך תחושת סולידאריות בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. הוא מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות ביטוייה של המעורבות החברתית במסגרות שונות וכלפי נמענים שונים מתוך תחושת סולידאריות, אכפתיות וגילוי אחריות, התמדה ויוזמה. כמו כן מעודד המהלך שלהלן בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים בערך

סולידאריות חברתית, ערבות הדדית, זכויות אדם ואזרח

תיאור היצירות וביטויי הערך

וינסנט ואן גוך, "אוכלי תפוחי האדמה": בציור מוצגת משפחת איכרים קשת יום סועדת מעל שולחן המטבח. במרכז השולחן צלחת גדולה של תפוחי אדמה, מאכל פשוט של עניים, פרי עמלם. תיאור זה לקוח מניסיונו של ואן גוך ככומר ומהיכרות קרובה עם עניי קהילתו. הארוחה המשפחתית מתרחשת בחלל צפוף, כשהאור העכור מאיר את דלותו ואת קירותיו החשופים. העוני והאחוזה ניכרים בתמונת הארוחה הדלה שחמשת האיכרים נאלצים לחלוק ביניהם. הקשר ותחושת השיתוף בין בני המשפחה נוצרים ע"י מחוות הידיים המוסרות את המזון זה לזה.

אלי שמיר, "אוכלי האורז": אלי שמיר מציג את התחליף למיתוס של פועלי העבודה העברית בדמותם של "אוכלי האורז" במחווה לאוכלי הבולבוסים דלי האמצעים של ואן-גוך משנת 1885: פועלים בלבוש פשוט המזכירים את דור החלוצים שהקים את המדינה, מתחלפים ביצירתו במציאות החדשה: בעובדים זרים הבאים מרחוק לעבוד את הארץ ולבנות אותה עבורנו. הציור מתאר קבוצה של שלושה עובדים תאילנדים, היושבים להפסקת צהריים על בלוקים מאולתרים באתר בנייה גס וגולמי. גופם כפוף, הבעת פניהם עגומה וכמעט חסרת חיים. חוסר החיות בא לידי ביטוי גם בצבעים המרכיבים את הציור: הירוקים, הכחולים והסגולים חיוורים וקרובים לגוון האפור. בניגוד ל"אוכלי תפוחי האדמה" של ואן גוך הם אינם אוכלים את פרי עמלם שגדל על אדמתם. אנשים אלו, מהגרי עבודה, נאלצו לעזוב את ביתם ומשפחתם, לנדוד לארץ זרה ולעבוד תמורת שכר נמוך. בציור זה שמיר מתייחס לרגישות החברתית של אמנים אירופים במחצית השנייה של המאה ה-19, ובמיוחד ואן גוך.

היצירות עשויות לעורר שיח אודות מעורבות חברתית וסולידאריות באמצעות בירור האחריות החברתית כלפי קבוצות שונות בחברה (כדוגמת עניים, מהגרי עבודה) וכן כלפי סביבתו הקרובה של האדם תוך יצירת חיבור בין האישי והפרטי לאוניברסלי, ללא גדרות של שוני תרבותי.

מטרות היחידה

- שיח אודות מעורבות חברתית וביטוייה ביצירות האמנות
- בחינת תרומתה של המעורבות החברתית מתוך תחושות של סולידאריות ורגישות חברתית
- העלאת המודעות לתרומתה של האמנות בבירור סוגיות חברתיות

עזרים

מקור ומחשב מחוברים לאינטרנט

מהלך ההפעלה:

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירות ולהסביר בשפתם את המתרחש בהן, לדוגמה: בציורו של ואן גוך: הציור מתאר משפחה ענייה, כולם אוכלים יחד, הבעל דואג לאשתו ומציע לה תפוח אדמה. בציורו של שמיר: הציור מתאר פועלי בניין, שלושה עובדים תאילנדים, שאוכלים ביחד, אחד מהם מביט לכיווננו.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצרים והיצירות

המורה תציג את האמנים וינסנט ואן גוך ([קישור ליצירות של ואן גוך](#)) ואלי שמיר ([קישור לאתר של אלי שמיר](#)), תספר על חייהם ותיתן דוגמאות נוספות ליצירותיהם. המורה תסביר בקצרה את משמעות המושגים: אמנות ריאליסטית ואמנות חברתית. אמנות ריאליסטית: ריאליזם הוא זרם באמנות מהמאה ה-19 המנסה לתאר את החיים כפי שהם. הציירים הריאליסטים בחרו לתאר את המעמדות הנמוכים ואת פשוטי העם כנושא מרכזי ביצירותיהם. ציוריהם היו בעלי אופי חברתי וביקורתי, כאשר הם מציגים את המציאות כפי שהיא תוך שאיפה לחקות אותה בדרכים שונות. הריאליזם התפתח בין השאר בעקבות המצאת הצילום אשר איפשר לתפוס רגע מסוים בחיים האמיתיים. אמנות חברתית: אמנות המנסה לשלב ביצירה מודעות לעוולות חברתיות וגישה פוליטית הדוגלת בשינוי החברה. אמנות זו קיימת מאז המאה ה-19 אך התחזקה במיוחד במאה ה-21 לאור התחזקות תפיסות תיאורטיות המעלות למודעות את תרומת האמנות לרגישות ולמעורבות כלפי דיכוי וחוסר צדק לזהויות וקבוצות חברתיות שונות.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות מעורבות חברתית, סולידאריות ורגישות לאחר:

- א. כיצד אתם מרגישים כשאתם מתבוננים ביצירות? מה ביצירות מעורר רגשות אלה?
- ב. היצירה "אוכלי האורז" של אלי שמיר היא מחווה לציורו של ואן גוך "אוכלי תפוחי האדמה". כיצד המחווה באה לידי ביטוי ביצירה? ("מחווה" או "הומאז'" היא יצירת אמנות המתייחסת ליצירה קודמת ומגיבה אליה).
- ג. האמנים בחרו לתאר עניים ומהגרי עבודה. שערו: במה שתי קבוצות אלה שונות זו מזו ובמה הן דומות כפי שהן מוצגות ביצירות? (התייחסו לרגשות של המשתתפים בסעודה זה כלפי זה, לתקשורת ביניהם, להבעות הפנים, לצורת הישיבה, לסביבה, למעמד החברתי שלהם).

המזכירות הפדגוגית
אגף אמנויות המטה לחינוך אזרחי
אמנות חזותית

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

ד. מה לדעתכם מבקשים האמנים לומר לנו אודות יחסה של החברה לקבוצות שונות?
ה. באילו מצבים אתם חשים סולידאריות ורגישות כלפי אחרים בבית הספר או בקהילה? כיצד
אתם פועלים במצבים אלה? (תארו ביטויים של מעורבות חברתית).

שלב ד - מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. צלמו בכיתה, בבית הספר או בקהילה מצבים המעוררים בכם תחושת סולידאריות כלפי אחרים.
- ב. הציגו את התמונות בכיתה ושוחחו:
מה רואים בתמונות?
- אילו רגשות ומחשבות מתעוררים בכם בהקשר למצבים המתועדים בתמונות?
- ג. האם יש משהו שתמצאו לעשות ביחס לאחד או יותר מהמצבים המתועדים בתמונות?
פרטו מה בכוחכם לעשות והכינו תכנית פעולה.

שלב ה - יצירה בסדנה

- א. נסחו מסר כיתתי שחשוב לכם להעביר לאחרים אודות חשיבותן של הסולידאריות והמעורבות החברתית.
- ב. צרו יצירה אמנותית (ציור/קולאז'/רישום/פיסול) שתבטא את המסר שלכם. כתבו הסבר קצר על
התהליך והיצירה.

להרחבה

דוגמה ליצירה נוספת העוסקת בנושאים חברתיים: "[משמר אזרחי](#)" של ורד ניסים, שבה בחרה
האמנית לצלם את עצמה בחולצת המאבטחים של "מודיעין אזרחי". [לאתר של האמנית](#)

שונות וסובלנות ביצירת אמנות
בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש כסלו

עירית רבינוביץ, אמבת, אקריליק על בד, 2005.

הערך: שונות

הרציונאל של ערך השונות

קבוצת השווים שבה מתרחשים תהליכים לימודיים וחברתיים היא קבוצה הטרוגנית שחבריה שונים זה מזה בהיבטים מגוונים, כמו: צרכים, משאלות ושאפיות, תפיסות עולם, דעות ורצונות, מראה חיצוני, תכונות אופי, יכולות וכישרונות, תחביבים, מסורות ותרבויות. שונות זו באה לידי ביטוי בשלבים השונים של תהליך התפתחותה והתגבשותה של קבוצת השווים, והיא שבה ומתעצמת במצבים של השוואה חברתית. השונות וביטוייה המגוונים בפעילות החינוכית, החברתית והלימודית עשויים לזמן לחברי קבוצת השווים הפריה הדדית, התפתחות אישית וחברתית והתנסות במימוש ערכים, כמו: מתן כבוד לשונה, קבלת האחר. בספרות המחקרית ניתן למצוא סימוכין לכך שמפגש עם השונה ושיתוף פעולה עמו לאורך זמן עשויים לסלול את הדרך להתפתחות אישית ולליכודות חברתית. המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות ערך השונות בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. הוא מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות שונות בדעות, שונות בכישרונות וביכולות ושונות במנהגים, ומעודד בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לערך

סובלנות, קבלת השונה, הזכות לשונות, חופש בחירה, שוויון

תיאור היצירה וביטויי הערך

ביצירה "אמבת" של עירית רבינוביץ ניתן לראות שתי ילדות צעירות. האחת בעלת עור כהה והשנייה בעלת עור בהיר. שתי הבנות לבושות בגופיה ובמכנסיים קצרים ונועלות סנדלים תנ"כיים למכנסיים צבע זהה, אך קיילים שוני בצבעי הגופיות ובצבע הסנדלים. כל אחת מהבנות אוכלת פלח אבטיח. הן משלבות את ידיהן תוך כדי אכילה. הילדה בעלת העור הכהה מישירה מבט קדימה בעוד שהילדה בעלת העור הבהיר עוצמת את עיניה. הבנות עומדות על גבי מרצפות בעלות אורנמנטיקה צמחית – מזרחית. בצידה הימני העליון של התמונה חלון עם תריס פתוח ודרכו נראים תפוזים. הפרספקטיבה של חלל החדר אינה לגמרי ברורה. לא ברור היכן מתחיל הקיר ונגמרת הרצפה.

ערך השונות עשוי להשתקף ביצירה במרכיבים הבאים: צבע עור (בהיר/כהה), עיניים (פקוחות/סגורות), תסרוקות שונות, צבע גופיות (צהוב/סגול), צבע סנדלים (חום/חרדל). קיימים מרכיבים זהים/דומים ובהם: לבוש זהה (סנדלים/מכנסיים/גופיות), אכילת אבטיח, צורת העמידה. חלק מהמרכיבים הדומים/זהים משקפים את המאחד שהוא הישראליות אשר באה לידי ביטוי בפרטים שונים: התפוזים הנשקפים מהחלון, הידיים האוחזות זו בזו, האבטיח, הסנדלים התנ"כיים, והעובדה ששתי הבנות חולקות יחד חלל פנימי וחיצוני בהרמוניה, בשיתוף ובחברות. יתרה מכך, העובדה שהבנות עומדות על מרצפות בעלות אורנמנטיקה צמחית (מרצפות המזכירות ריצוף נוסטלגי של פעם) מרמזות על קשר למקום הישראלי וחיבור לשורשיות.

מטרות היחידה

- שיח אודות ערך השונות וביטויי ביצירה אמנותית
- העלאת המודעות לתרומתה של האמנות בבחינת סוגיות אזרחיות, כמו: סובלנות וחופש הבחירה
- חיזוק תחושת השייכות לחברה תוך רגישות לשונות בין חבריה
- חידוד ההתבוננות ביצירת האמנות תוך התנסות בשיח מכבד

עזרים

מקרן ומחשב מחוברים לאינטרנט

חומרי יצירה בסיסיים ומגוונים, כגון: חומר, פלסטילינה, דאס, צבעים, כלי גילוף

מהלך ההפעלה

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה, לדוגמה: שתי ילדות השונות זו מזו בצבע העור, אוחזות ידיים ואוכלות אבטיח. מבעד לחלון רואים עץ תפוזים.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצרת והיצירה

המורה תציג את [האמנית עירית רבינוביץ](#), תספר על חייה ותיתן דוגמאות נוספות ליצירותיה. המורה לאמנות תסביר בקצרה את משמעות המושגים: קומפוזיציה, אורנמנטיקה, פרספקטיבה של חלל, דמות רקע.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות השונות בכיתה ובחברה:

- א. כיצד אתם מרגישים כשאתם מתבוננים ביצירה? מדוע? מה ביצירה מעורר רגשות אלה?
- ב. מה לדעתכם ביקשה האמנית לומר על השונות בחברה? (ניתן להתייחס לצורך בסובלנות, להעמקת ההיכרות עם השונה, לשוויון בחברה.) אילו אמצעים אמנותיים מחדדים זאת?
- ג. תארו את חברת הילדים בכיתתכם:
במה אתם שונים? במה אתם דומים?
באילו מצבים השונות ביניכם באה לידי ביטוי באופן מיוחד? תארו התנהגויות מכבדות שחשוב שתאמצו במצבים אלה.

שלב ד – מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. חשבו על קבוצה השונה מכם בבית הספר או בקהילה והיפגשו לפעילות משותפת. (קבוצה זו יכולה להיות: ילדים משכבת גיל נמוכה או גבוהה יותר; בנים-בנות; ילדים-בני נוער-מבוגרים בקהילה; יהודים-ערבים; עולים-ילידי הארץ; דתיים-חילוניים; אחר.)
- ב. במפגש המשותף - נסחו מסר בנושא השונות שאותו תרצו להעביר וצרו יצירות אמנותיות שיבטאו מסר זה.
- ג. צרו תערוכה בה תציגו את היצירות. התבוננו ביצירות שבתערוכה וזהו בהן: ביטוי לערך השונות, התאמה בין המסר לצורה, מיומנויות ויכולות טכניות, מקוריות וחדשנות, השקעה ורצינות.
- ד. כתבו הסבר קצר על תהליך העבודה ועל הפרשנות האישית שלכם ליצירות.

שלב ה - יצירה בסדנה

א. המליאה תתחלק לזוגות.

- כל זוג ייצור שתי דמויות שיש ביניהן שוני ודמיון. הזוגות יונחו ליצור נקודת מגע בין שתי הדמויות ולבטא ביצירתם רעיון המתקשר לערך השונות.
- החומרים לכל זוג: חימר/פלסטלינה/דאס, בסיסי עבודה וחומרים מגוונים: פומפונים, עיניים זזות, מנקי מקטרות, שיפודים, קיסמי אוזניים, עיתונים ועוד, על פי שיקולי המורה.
- ב. הזוגות יציגו את היצירות ויספרו על התהליך והתוצר:
- המסר אודות ערך השונות שבא לידי ביטוי בתוצר.
 - האופן שבו ביטאו את הדומה ואת השונה ביניהם (בתהליך היצירה ובתוצר).
 - ההזדמנויות, הרווחים והקשיים בעבודה המשותפת.
 - האופן שבו התמודדו עם חילוקי דעות.

ניהול קונפליקטים ביצירת אמנות
בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש טבת

לורנץ פרוליק, "שלוש ילדות קטנות בחדר מתווכחות ויורקות"

הערך: ערכים הנקשרים לניהול קונפליקטים

רציונאל אודות ניהול קונפליקטים

קונפליקט הוא התנגשות בין צדדים בעלי צרכים, אינטרסים, רגשות, דעות, אמונות ו/או ערכים שאינם מתיישבים אלו עם אלו. הקונפליקט מהווה תופעה אנושית טבעית והוא עשוי להתפרץ במערכות היחסים שבין יחידים, קבוצות, חברות, ארגונים ומדינות. מקורות הקונפליקט עשויים להיות: צרכים (פיזיים, חברתיים ואחרים), ערכים (אמונות, העדפות ותפיסות עולם מנוגדות/סותרות), משאבים ועוד.

קיימות גישות שונות ביחסה של החברה לקונפליקט. האסכולות המסורתיות דוגלות במניעת קונפליקטים בכל מחיר כיוון שלשיטתן הם מזיקים למערכות היחסים בחברה. האסכולות של "יחסי האנוש" מתייחסות אל הקונפליקט כאל תופעה בלתי נמנעת שאינה מזיקה כל עוד יילמדו הדרכים לתעל את הקונפליקט לטובת החברה ולקידומה. אסכולות הקונפליקט המאוחרות יותר טוענות כי הקונפליקטים עשויים לשמש מנוף לצמיחה ולהעצמה ומשום כך יש לעודד אותם.

מכל מקום, גישות אלה ואחרות מחדדות את הצורך בגיבוש דרכי פעולה והסכמות שיסייעו ליחיד ולקבוצה לנהל את מצבי הקונפליקט בדרך יעילה המקדמת את מטרותיהם והתורמת ליחסים ביניהם.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות ניהול קונפליקטים בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. הוא מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות הדרכים השונות לניהול קונפליקט סביב משאב בדרך יעילה ומקדמת שאינה פוגעת במערכות היחסים ובמרקם החברתי. כמו כן מעודד המהלך שלהלן בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לניהול קונפליקטים

סולידאריות חברתית, סובלנות, פשרה, ויתור, הסכם, חלוקה, הפרדה, כללים והסכמות

תיאור היצירה וביטוי הערך

היצירה "שלוש ילדות קטנות בחדר מתווכחות ויורקות" היא איור שיצר האמן לורנץ פרוליך לספר ילדים. ביצירה רואים שתי ילדות רבות על בובה במהלך משחק, מתווכחות ויורקות. הילדה השלישית עומדת בפתח החדר ואינה מתערבת בנעשה. האמצעי העיקרי ביצירה הוא הקו שמתאר את הדמויות והפרטים בחדר ויוצר תנועה המדגישה את הקונפליקט בין הילדות. הקווים הצפופים יוצרים הצללות ונפח. כדי ליצור אור השאיר האמן את הגוון הטבעי של המצע. היצירה מזמנת שיח על דרכי פעולה והסכמות במצבי קונפליקט סביב משאבים מוגבלים וחלוקה הוגנת בין יחידים ובין קבוצות, כמו גם התמודדות עם קונפליקטים לא ישירים שהתלמיד נחשף אליהם בבי"ס ומחוצה לו: בין חברים, במשפחה, בין קבוצות ולאומים שונים בחברה, בין עמים.

מטרות היחידה

- שיח אודות ניהול קונפליקטים והביטוי לכך ביצירה אמנותית (קשר בין צורה לתוכן: ניגודים של שחור ולבן, צורות זורמות ומעוגלות לעומת צורות נוקשות וגיאומטריות, אלכסונים מתנגשים ועוד)
- העלאת המודעות לתרומתה של האמנות בבחינת סוגיות, כמו: ויתור, התחשבות, הוגנות והסכמיות במצבי קונפליקט
- בחינת דרכי פעולה במצבי קונפליקט

עזרים

מקרן ומחשב מחוברים לאינטרנט
חומרי יצירה בסיסיים ומגוונים, כמו: ניירות צבעוניים, בדים, לבד, סול, שקפים צבעוניים, רשתות, צבעים

מהלך ההפעלה

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה, לדוגמה:
שתי ילדות רבות במהלך משחק, ילדה נוספת עומדת בפתח החדר.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצר והיצירה

המורה תציג את האמן לורנץ פרוליק ([קישור ליצירות של לורנץ פרוליק](#)), תספר על חייו, תיתן דוגמאות נוספות ליצירותיו ותסביר בקצרה את משמעות המושגים: איור ורישום.
מידע על היוצר: לורנץ פרוליק, צייר, מאייר ותחריטאי יליד דנמרק, חי בין השנים 1820-1908 בקופנהגן. הוא למד אמנות בדנמרק, בגרמניה ובפריז, צרפת. חי ברומא ובפריז והציג בתערוכות אמנות מרכזיות בסוף המאה ה-19. הוא היה פרופסור באקדמיה לאמנות של קופנהגן. האיורים שלו, במיוחד אלו המתארים את חיי הילדים, מפורסמים מאוד אף יותר מציוריו. האיורים לספרי הילדים מתאפיינים בחן, בהומור ובקלילות ומתארים בצורה פשוטה, ישירה וחמה את חייהם של ילדים בבית, במשפחה ובחברה.

שלב ג - שיח אודות מצבי קונפליקט והתנהגויות הרצויות

שאלות לדיון אודות ניהול קונפליקט סביב משאב:

- א. תארו את היצירה: מה אתם רואים בה? (התייחסו להתנהגות הילדות, לשפת גופן, לתקשורת ביניהן).
- ב. תארו את מצב הקונפליקט: מה גרם לקונפליקט?
- ג. כיצד לדעתכם מרגישות הילדות? מה הן חושבות? מה הן אומרות? מדוע?
- ד. התייחסו לפגיעה: מי פגעה? מי נפגעה? מה אחריותה של כל אחת מהן במניעת הפגיעה?
- ה. אילו התנהגויות היו מסייעות לילדות להימנע מפגיעה? תוכלו לדון בתרומתן של התנהגויות כמו: ויתור, התחשבות, איפוק, הוגנות, יצירת כללים והסכמות, חלוקה, פשרה.
- ו. מהי לדעתכם עמדתו של האמן כלפי הילדות? איזה מסר הקשור לקונפליקט ביקש לדעתכם להעביר ביצירה?
- ז. תארו מצבים בחברת הילדים בכיתתכם בהם יכול להתעורר קונפליקט סביב משאב ושוחחו על הדרכים לנהל מצבים אלה תוך הימנעות מפגיעה (משאבים כמו: משחק, מתקן, שטחי החצר והמגרש, ספרי הספרייה הכיתתית, מקום).
- ח. באילו מצבים בחברה מחוץ לביה"ס מתעוררים קונפליקטים סביב משאבים? שוחחו על דרכי התמודדות אפשרויות, כמו: פשרה, ויתור, הסכם, חלוקה, הפרדה, כללים והסכמות.

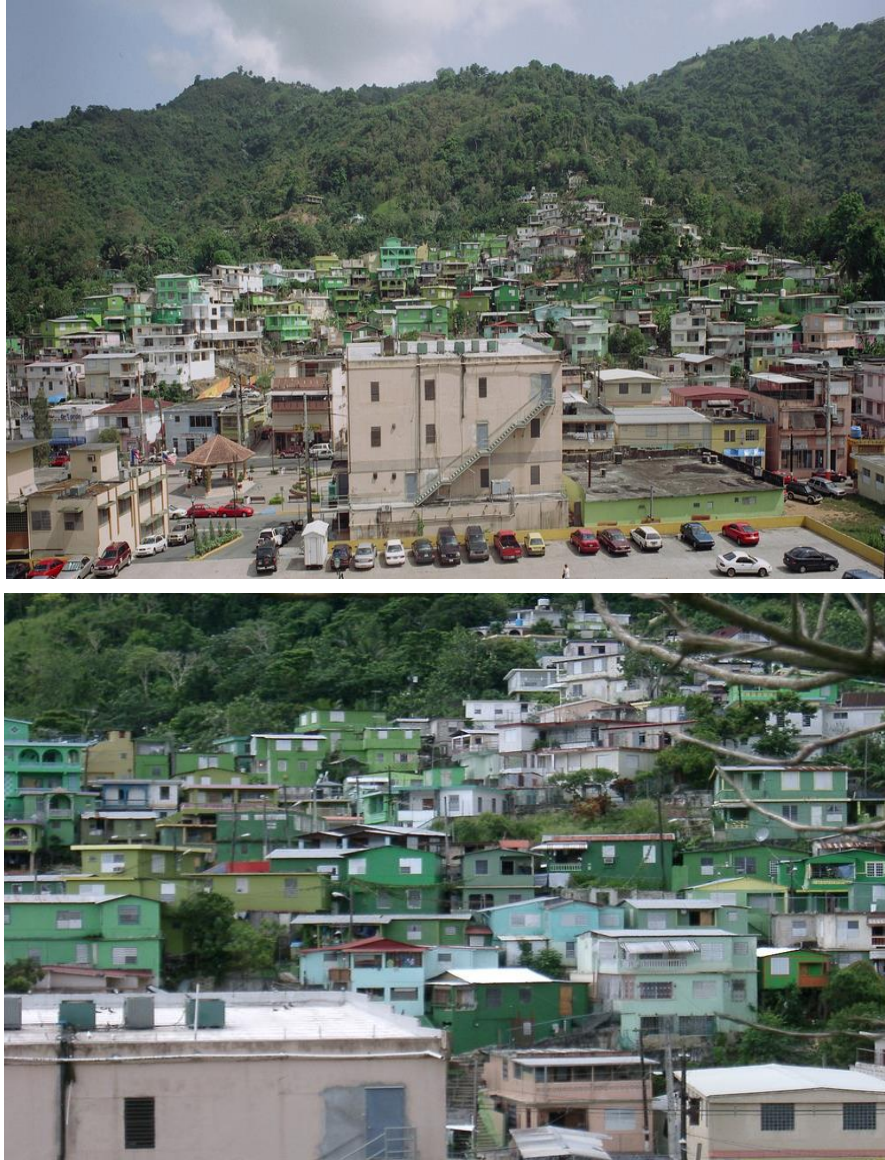
שלב ד - מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. נסחו מסר חברתי-ערכי המתייחס לניהול קונפליקט סביב משאב תוך הימנעות מפגיעה.
(תוכלו לשלב במסר דרכים, כמו: פשרה, ויתור, יצירת כללים והסכמות ועמידה בהם, איפוק, סובלנות, התחשבות בצרכים של האחר.)
- ב. הכינו יצירה שבה תשלב את המסר. חשבו היכן, בפני מי וכיצד תרצו להציג אותה.
(יצירות לדוגמה: גרפיטי, פסל סביבתי, "שרשרת ידיים לשלום", "פסל החברות" – עיצוב פסל החצר בית הספר שבו ינהלו גישור במצבי קונפליקט.)

שלב ה - יצירה בסדנה

- א. המורה לאמנות תציג את יצירותיו של האמן וסילי קנדינסקי: "[על לבן /](#)", "[שחור וסגול](#)", "[עיגול כחול](#)" המבטאות התנגשות בין צורות, לקווים ולצבעים.
- ב. התלמידים ייצרו בזוגות קולאז' המשלב חומרים, צבעים וטקסטורות שונות. בקולאז' שייצרו יהיה ביטוי לקונפליקט ולהתנגשות, ואחר כך הם ייתנו שם ליצירה.
- ג. הזוגות יציגו את היצירות ויספרו על התהליך והתוצר:
- ביטויים של קונפליקט בתוצרים שייצרו.
 - קונפליקטים שהתעוררו במהלך הכנת היצירה והאופן בו התמודדו איתם (פשרה, ויתור, חלוקת תפקידים וכו').

אחריות לסביבה וקיימות ביצירות אמנות
בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש שבט

צ'מי רוסדו סייג'ו - "הגבעה באל סרו" - CHEMI ROSADO SEIJO

הערך: אחריות לסביבה

רציונאל אודות אחריות לסביבה

ערך האחריות לסביבה נוגע ליחסי הגומלין שבין האדם לסביבתו, יחסי משפיע-מושפע. הטבע מספק את צרכי האדם, והאדם מטפח את הטבע, מנצל את משאביו לצרכיו ויוצר בו שינויים.

האחריות של האדם על סביבתו נוצרת על ידי שילוב בין שני מרכיבים: אכפתיות ועשייה, כלומר: גילויי אכפתיות כלפי הסביבה המלווה בפעולות לשימורה, לטיפוחה ולהגנתה.

חינוך לאחריות סביבתית מתמקד בהעלאת המודעות להשפעות האדם על איכות הסביבה, באיתור הדרכים לצמצום הפגיעה בה ולנקיטת פעולות המעידות על מחויבות, אכפתיות ופעילות לשמירה ולטיפול הסביבה.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות פעילות אקטיביסטית לשיפור חזות סביבת המגורים בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. הוא מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות אחריות לחיסכון במים, למחזור ולשימור מול פיתוח ומעודד בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לערך

לכידות חברתית, קיימות, פעילות אקטיביסטית לשינוי חברתי ולקידום כלכלי.

תיאור היצירה וביטוי הערך

"הגבעה" היא עבודת אמנות שיתופית שיצר האמן צ'מי רוסדו סייג'ו יחד עם תושבי הכפר אל-סרו בפורטו ריקו. הפרויקט מורכב מצביעת בתי התושבים בגוונים שונים של ירוק כמחווה לירוק של הטבע ושל ההר עליו שוכן היישוב. זהו פרויקט מתמשך שהחל בשנת 2002 ולא חדל עד היום. המשתתפים הם דיירי הכפר, סטודנטים ומתנדבים. במהלך השנים נצבעו למעלה מ-100 בתים. המיזם מכיל גם סדנאות עבודה ויצירה עבור התושבים בתחומים שונים. המיזם משך לכפר אמנים נוספים שפועלים בתוך הקהילה ושמקדמים אותה מבחינה תרבותית, כלכלית, מסחרית ותיירותית. היצירה משקפת את יישומו של ערך האחריות לסביבה באמצעות תיעוד פעילות אקטיביסטית לטובת שדרוג הדימוי של סביבת המגורים באמצעות האמנות.

מטרות היחידה

- שיח אודות ערך האחריות לסביבה וביטוי ביצירה אמנותית
- בחינת תרומתה של המעורבות החברתית לסביבה ולחברה
- העלאת המודעות להשפעתה של האמנות כמחוללת שינוי באדם ובסביבתו

עזרים

מקור ומחשב מחוברים לאינטרנט

מהלך ההפעלה

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה, לדוגמה: כפר עם בתים הצבועים בגוונים שונים של ירוק. העצים סביב הכפר אף הם ירוקים כמו הבתים.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצר והיצירה

המורה תציג את האמן, צ'מי רוסדו סייג'ו, ([קישור לאתר של רוסדו](#)), תספר על חייו ותיתן דוגמאות נוספות ליצירותיו ותסביר כי ניתן לראות ביצירה המדוברת דוגמה לאמן שהוביל מהלך אקטיביסטי חברתי לשינוי. המורה תסביר בקצרה את משמעות המושגים: [אמנות אקטיביסטית](#) חברתית. "ארטיביזם" היא מילה המורכבת מהמילים "אמנות" ו-"אקטיביזם". בשנים האחרונות התפתח המושג בעקבות מחאה נגד הגלובליזציה, האלימות והמלחמות בעולם. הארטיביסטים מנסים לקדם את סדר היום החברתי באמצעות אמנות. הם יוזמים יצירות אמנות התורמות ליצירת שינוי. ניתן לציין דוגמאות נוספות למהלכים חברתיים שהובילו לשינוי: המחאה החברתית של קיץ 2011 שעשתה שינוי בשיח ובסדר היום החברתי-כלכלי-פוליטי והעלתה מושגים כמו: דיור בר השגה, יוקר מחייה, שוויון בנטל; הפגנות תמיכה וסולידאריות שהובילו ללכידות חברתית כמו במבצע צוק איתן, בקיץ 2014.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות אחריות לסביבה ומעורבות חברתית:

- א. כיצד בא לידי ביטוי ערך האחריות לסביבה בפעילות האמן והקהילה?
- ב. מה דעתכם על המהלך שיזם האמן? מה לדעתכם הניע אותו לגלות מעורבות חברתית ולפעול לשינוי הסביבה?
- ג. כיצד לדעתכם הצליח האמן לגייס את תושבי הכפר? (ניתן לבצע "משחק תפקידים - בעד ונגד". חלק מהכיתה יגלם את חברי הקהילה המתנגדים ליוזמה וחלק אחר יגלם את התומכים.)
- ד. האם היצירה הסופית שייכת לדעתכם לאמן או לתושבי הכפר? נמקו.
- ה. שערך כיצד המעורבות החברתית של חברי הקהילה השפיעה על חייהם.
- ו. תארו מצבים שבהם התאחדתם סביב מטרה משותפת והובלתם לשינוי בכיתה, בבית"ס או בקהילה.

שלב ד - מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

א. סיירו בבית הספר ואתרו סביבה שחשוב לכם לשפר את חזותה באמצעות יצירות אמנות (סביבה זו יכולה להיות בכיתה, בחצר, במסדרון, באולם הספורט ועוד).

ב. תכננו את מהלך היוזמה:

מהי הסביבה שבחרתם לטפח? כיצד היא נראית כיום? מדוע חשוב לכם לשנות את חזותה? כיצד תעשו זאת? כיצד תיראה הסביבה בסוף התהליך? כיצד ישפיע השינוי על המשתמשים בסביבה זו? אילו משאבים נדרשים לכם? את מי תגייסו (הורים, מורים, חברי הקהילה, תנועת נוער)? אילו ערכים תיישמו בביצוע היוזמה?

דוגמאות אפשרויות לשיפור חזות הסביבה באמצעות האמנות:

ציור קיר, בניית ספסל ישיבה מחומרים ממוחזרים, בניית פינת משחק, עיטור פינת ישיבה, עיטור חלונות/משקופים/מסגרות/מעקים באמצעות טפטים צבעוניים או בעזרת שבלונות מצוירות, הכנת שלטים מצוירים בבית הספר.

ג. בדקו בפני מי עליכם להציג את היוזמה לצורך קבלת אישור וגיוס שותפים.

שלב ה - יצירה בסדנה

המליאה תתחלק לקבוצות עבודה לצורך ביצוע היוזמה לשיפור חזות הסביבה. כל קבוצה תציג את חלקה במימוש היוזמה ותקבל משוב מהחברים.

להרחבה

כהרחבה לנושא ניתן להציג [דוגמאות לאמנים אקטיביסטים חברתיים](#) נוספים, כמו: האמן בנקסי ([קישור לסרטון על אמנות רחוב של בנקסי בניו יורק](#)).

נתינה ביצירת אמנות

בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש אדר

תכנית ציורי הקיר של עיריית פילדלפיה בשיתוף אמן ההיפ הופ טאריק "מחשבה שחורה" טרוטר, זוכה פרס ה"אמי" על המוסיקה שיצר עם להקתו: *The Roots*. שם ציור הקיר: "שאיפה", לזכרו של Dr. Shawn L. White, Ph.D. ,או: White, שהיה פעיל קהילתי ומחנך שחור שתרם רבות לצעירים השחורים בפילדלפיה באמצעות חינוך למניעת מחלות ובמיוחד מחלת האיידס. ד"ר וייט נפטר בפתאומיות ב-2013 וציור הקיר הוקם במהלך שנת 2014 ברחוב אלסוורת' בשכונת פוינט בריז שבפילדלפיה. הציור נעשה בעבודה שיתופית של אנשי קהילת השחורים בשכונה זו, ולווה בסדנאות ובתכניות חינוכיות שונות.

הערך: נתינה

רציונאל אודות ערך הנתינה

נתינה היא מערכי היסוד בחברה המכירה בתרומתן של הסולידאריות והערבות ההדדית ללכידות חברה ולביסוס יסודותיה. חברה ערכית הדוגלת בנתינה לזולת ולסביבה מעודדת את חברה לגלות אכפתיות וערנות לסובב; להושיט יד לאחר ולפעול למימוש צרכיו ולקידום רווחתו. בטיפוח ערך הנתינה חשוב להתמקד בהיבטים החברתיים-ערכיים ובביטויי ההתנהגות הבאים: **מוען/נמען בנתינה:** פרט המעניק לפרט, פרט לקבוצה, קבוצה לפרט, קבוצה לקבוצה, קבוצה לסביבה. **סוגי נתינה:** נתינה מוחשית, מופשטת, מילולית ובלתי מילולית המתבצעות באופן ישיר או עקיף. **שיקולי הדעת בנתינה:** נתינה מושכלת המתחשבת בצרכים, ברגשות, ביכולות, במגבלות/אילוצים של המוען/נים והנמען/נים.

השפעות הנתינה: נתינה המשפיעה על המוען/נים, על הנמען/נים ועל הסביבה הפיזית והאנושית בהיבטים רגשיים, חברתיים וקוגניטיביים.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות ערך הנתינה בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. הוא מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות סוגי נתינה, נמענים שונים לנתינה והשפעותיה על הנותן, על המקבל ועל סביבתם. בנוסף מעודד המהלך בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לערך

סולידריות, אחריות חברתית

תיאור היצירה וביטויי הערך

היצירה היא ציור קיר ענק על מבנה. בציור רואים דמות של גבר שחום עור, לבוש חליפה וענوب בעניבת פפיון כשהוא מחייך ומבטו מופנה לצד שמאל. למעט פניו של האיש כל העוטף אותו מורכב ממילים הקשורות לדעותיו, לרעיונותיו ולחזונו כמו: אני, אב, היסטוריה, קצב, עוצמה, היפ הופ. היצירה מוצגת על קיר בלב שכונה שחורה בפילדלפיה שנמצאת מצב סוציו-אקונומי ירוד, ושמועדת להעצמת קהילת התושבים במקום.

מטרות היחידה

- שיח אודות ערך הנתינה וביטויי ביצירה אמנותית
- העלאת המודעות לתרומתה של האמנות בהקשר לערך הנתינה לפרט ולחברה
- העלאת המודעות לכך שהנתינה עשויה לגרום לשמחה ולתחושת העצמה
- בחינת השפעות הנתינה על הנותן, על המקבל ועל הסביבה

עזרים

מקור ומחשב מחוברים לאינטרנט, חומרי יצירה מגוונים

מהלך ההפעלה

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה, כמו: היצירה היא ציור קיר ענק על מבנה. בציור רואים דמות של גבר שחום עור, לבוש חליפה ועניבת פפיון כשהוא מחייך ומבטו מופנה לצד שמאל.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היצירה

המורה תציג את תהליך היצירה השיתופי-קהילתי שבו נוצר ציור הקיר, מטרותיו והתפתחותו ותתאר את המחווה שעשו תושבי השכונה לד"ר וייט, הפעיל החברתי, שתרם לחייהם.

* קישור לפרויקט. האמן המוביל בפרויקט זה הוא ארנל מרטינז [Ernel Martinez](#), תושב העיר פילדלפיה. מרטינז עובד עם קהילות חלשות שסיפורן הייחודי הופך להיות בסיס ליצירת אמנות חברתית קהילתית, שמטרתה ליצור דיאלוג ושיתופי פעולה. בפרויקט בין השאר עובד מרטינז עם קטינים בעלי עבר פלילי שזו הזדמנות עבורם ללמוד מיומנויות ולתרום לקהילה בביצוע ציור הקיר במרחב הציבורי המשותף.

ציור הקיר הוא חלק משיתוף פעולה בין מדינת פילדלפיה לתכנית האמנויות לציורי קיר. תכנית האמנויות לציורי קיר יוצרת אמנות עכשווית ציבורית המשפיעה על מקומות, אנשים, קהילות ומוסדות. תכנית זו מעודדת אמנים להיות סוכני שינוי המעודדים דיאלוג והתחדשות בנושאים קהילתיים חשובים ובכך יוצרים גשרים של הקשבה, חיבור והבנה. ציור זה הוא הראשון מתוך סדרת ציורים שתכלול את הערכים הבאים: אחריות אישית: מודעות, גישור ופתרון סכסוכים בהידברות, בבריאיות הוליסטית: רוח ונפש והכלה: קבלה עצמית, הצבת יעדים אישיים, התחשבות בקבלת החלטות. ציור הקיר נעשה במשך קיץ/סתיו, 2014.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות הנתינה בכיתה ובחברה:

- אילו רגשות, מחשבות ושאלות מעוררת בכם היצירה? מה ביצירה מסקרן אתכם? מדוע?
- בציור הקיר מופיע מנהיג חברתי ומילים כמו: עוצמה, קצב, היפ הופ. הציור נמצא במרחב הציבורי ובכך מעצים קהילה קשת יום. מה דעתכם על נתינה זו, שנעשתה ביוזמת אמנים למען הקהילה, בשיתוף חברי הקהילה, הילדים ובני הנוער שלה? מה היא מבטאת? (תרומה לקהילה, עידוד בני הקהילה לקדם את עצמם, תמיכה בבני נוער מתקשים, עידוד, העברת מסרים חברתיים וכו').
- חשבו על חברת הילדים בכיתתכם ובבית-ספרכם: כיצד תוכלו לשמח ולהעצים אחרים באמצעות נתינה? מדוע זה חשוב? (תארו את השפעות הנתינה על הנותן, על המקבל, על הסביבה).

שלב ד – מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. בחרו אדם או קבוצה שהייתם רוצים לגרום להם תחושת שמחה או העצמה (קבוצה זו יכולה להיות: ילדים משכבת גיל נמוכה או גבוהה יותר; בנים-בנות; ילדים-בני נוער-מבוגרים בקהילה; יהודים-ערבים; עולים-ילידי הארץ; דתיים-חילוניים; אחר).
- ב. שוחחו על הדרכים לשמח/להעצים את האדם/הקבוצה שבחרתם ותכננו את מהלכי הנתינה: מה תרצו להעניק? באיזו דרך? היכן? מתי? מי יהיו השותפים לתכנון ולביצוע הנתינה? אילו משאבים נדרשים לכם לביצוע הנתינה? כיצד תוכלו לגייס אותם? מה אתם מצפים שיקרה בעקבות נתינה זו?
- ג. חלקו תפקידים, קבעו לוחות זמנים והיערכו לביצוע מהלכי הנתינה עליהם החלטתם.

שלב ה - יצירה בסדנה

- הכינו מתנה יצירתית לאדם/קבוצה שבחרתם.
- מתנה זו תבטא את ערך הנתינה ואת עמדותיכם ביחס לערך זה.

" אחדות ושונות" ביצירות אמנות
בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" חודש ניסן

שומר החומות, אריק בוקובזה, אקריליק על בד, 2012.

הפרלמנט, תמר איתן, פיסול בעץ ובחומר, 2010.

הערך: אחדות ושונות

רציונאל אודות אחדות ושונות

החברה שבה אנו חיים היא חברה הטרוגנית המורכבת מיחידים ומקבוצות השונים אלה מאלה בצורכיהם, באמונותיהם, בהשקפת עולמם, בתרבותם ובזהות הקבוצה אליה הם משתייכים. יחידים וקבוצות אלה המרכיבים את החברה נדרשים לחבור זה לזה ולפעול יחד תוך גיוס הכוחות לצורך השגת מטרותיהם המשותפות.

אולם חברה הטרוגנית ורבת גוונים תתקשה לתפקד ביעילות ללא טיפוח של אחדות הלבבות הנשענת על מתן לגיטימציה לייחודיות האחר. בטיפוחה של האחדות אין הכוונה ליצירת אחדות, אלא להתחברות יחד, לשיתוף פעולה וליצירת הסכמות ביחס למטרות המשותפות וביחס לדרכים להשגתן.

חברה הטרוגנית המאמינה ב"אחדות מתוך השוני" תחתור לביסוס האחדות תוך הכרה בשוני שבין חבריה, ובד בבד תפעל לאיתור המשותף והמחבר בין השונים. מתן לגיטימציה לקיומם של צרכים, דעות, אמונות, שאיפות, כישורים ומנהגים שונים לצד שמירה על המאחד בין הגוונים השונים

עשויים לעודד את הפרט להפנות את משאביו הייחודיים לסביבתו על בסיס המכנה המשותף ביניהם.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות אחדות ושונות בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. המערך מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות שיתוף פעולה בין שונים, יצירת כללים והסכמות, סובלנות ופולרליזם. בנוסף מעודד המהלך בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחי" היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לערך

סובלנות, פולרליזם, הסכמות, סולידאריות חברתית, חופש בחירה, שוויון, הבחנה.

תיאור היצירות וביטוי הערך

שומר החומות, אריק בוקובזה - ציור אוריינטלי המשתמש בצבעוניות חזקה שבמרכז דמות: האם זה חייל שהתחפש לחרדי או להיפך? הדמות לובשת מדי צבא ומעליהם טלית. לרגליה נעליים צבאיות הניצבות על משטח אדום. בידה הימנית דגל ובו פסים כמו של דגל ישראל אך במרכזו עין כחולה. בידה השמאלית היא אווזת ברובה. על פניה מסכת אב"ך ולראשה כובע שטריימל עשוי עלים. בצידי פניה פאות ארוכות.

ברקע, חומת ירושלים בגווני ורודים וחומת ההפרדה בצבע אפרפר. הצבעוניות העזה מחולקת למרבדים בעלי אורנמנטיקה חזקה (הרקע השמאלי נדמה כעיניים המופיעות על קמעות "נגד עין רעה" והימני כטקסטורה של מדים – בגווי התכלת, בחלק הימני העליון עיגול כתום הנדמה כשמש). מה שנראה בחברה שלנו כדברים מנוגדים הם למעשה ביטויים שונים לאותו דבר. גם האמונה וגם צבא ההגנה נועדו להגן עלינו.

היצירה עשויה לבטא את השונות והפולרליזם בחברה הישראלית על גווניה. החייל בעל הפאות לובש המדים, הטלית והשטריימל עשויים לייצג גם חרדי גם דתי או מסורתי וגם חילוני. אפשר להרחיב ולדון בסוגיית השמירה על המדינה, שמירה רוחנית לצד פיזית ולברר סוגיות כמו: דגל המדינה, השירות הצבאי, מעמדה של ירושלים. אריק בוקובזה הוא צייר ישראלי יליד פריז, צרפת, שעלה לישראל בגיל 6. לציוריו חזות קישוטית ונאיבית המסתירה אמירה ביקורתית כלפי הציונות, הדתיות, המשפחתיות, הצבאיות והלאומיות.

הפרלמנט, תמר איתן - מיצב של 13 פסלונים חימר יושבים על/בתוך ספסל.

כל הפסלים מחוברים לקורת עץ אחת היוצרת את האחדות כאשר לכל פסלון יש צבע שונה, הבעה שונה, תנוחת גוף שונה. כל אחד מהפסלים פונה לכיוון אחר: דמות אחת שותקת והשנייה צועקת או מקשיבה, חלקן חובשות כובע, הידיים מופנות לכיוונים שונים. למרות השונות, כל הדמויות המפוסלות יושבות על בסיס משותף, מחוברות יחד.

הדמויות נראות מנהלות דו שיח בתנועה שקפאה. רגלי הדמויות אינן מחוברות לגופן. גופן מחובר לכיסא. היוצרת מסבירה כי "כך הכיסא יהיה צמוד אליהן והרגליים יוכלו לטייל". החומר הוא כלי בידי היוצרת לביטוי דעותיה האישיות, החברתיות והפוליטיות.

מטרות היחידה

- שיח אודות אחדות ושונות בחברה הישראלית ובכיתה והביטוי לכך ביצירה אמנותית
- העלאת המודעות לתרומתה של האמנות בבחינת סוגיות כמו: סובלנות, פתיחות ופלורליזם
- קביעת כללים והסכמות המקדמים סובלנות וכבוד כלפי השונות בכיתה ובחברה

עזרים

מקרן ומחשב מחוברים לאינטרנט

מהלך ההפעלה

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצרים והיצירות

המורה תציג את האמנים [תמר איתן](#) ו[אריק בוקובזה](#), תספר על אמנותם ועל חייהם, תיתן דוגמאות נוספות ליצירתם ותסביר בקצרה את המושגים: קולאז', דו-ממד ותלת-ממד, כדרות ושריפת חומר, גילוף, פוזיטיב-נגטיב, שיווי משקל וכוח המשיכה, נפח וחלל.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות אחדות ושונות בכיתה ובחברה:

- א. אילו רגשות, מחשבות ושאלות מעוררות בכם היצירות?
- ב. ביצירה "הפרלמנט":
 - במה הדמויות דומות/אחידות? במה הן שונות?
 - על מה לדעתכם משוחחות הדמויות? האם המראה האחיד משקף בהכרח דעות זהות? הסבירו.
 - האמנית קראה ליצירה "הפרלמנט". מה ידוע לכם על הפרלמנט/הכנסת במדינת ישראל?
- מי הם חברי הכנסת? את מי ומה הם מייצגים? כיצד הכנסת משקפת את האחדות ואת השונות בחברה הישראלית?
- ג. ביצירה "שומר החומות": תארו את הדמות המופיעה ביצירה (לבוש, ציוד, מבע עיניים) ואת סביבתה (חומת ההפרדה, חומת ירושלים, מגדל דוד, שמש ועוד).
- ד. כיצד הדמות וסביבתה עשויות לשקף את השונות בחברה הישראלית? (שונות בדעות, באמונות, בהשקפות עולם, בצרכים, באורח החיים)
- ה. כיצד הדברים עליהם שוחחתם מתקשרים לאחדות ושונות בחברה הישראלית?
 - ו. חשבו על חברת הילדים בכיתתכם ובבית-ספרכם:
 - ז. במה אתם דומים? במה אתם שונים?
 - ח. באילו מצבים באה לידי ביטוי האחדות ביניכם באופן מיוחד? באילו מצבים באה לידי ביטוי השונות?
 - ט. כיצד חשוב שתפעלו במצבים אלה על מנת לטפח את האחדות ולתת מקום מכבד לשונות? מדוע? הגדירו כללים והסכמות שיסייע לכם בכך.

שלב ד – מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. שגרירים של סובלנות - נסחו מסר המעודד סובלנות, הקשבה, פתיחות כלפי דעות, אמונות, עדות ודתות שונות ובחרו קבוצה שהייתם רוצים להעביר לה מסר זה (קבוצה זו יכולה להיות: ילדים משכבת גיל נמוכה או גבוהה יותר; בנים-בנות; ילדים-בני נוער-מבוגרים בקהילה; יהודים-ערבים; עולים-ילידי הארץ; דתיים-חילוניים; אחר).
- ב. תכננו יצירה המבטאת את השונות בחברה הישראלית ושלבו בה את המסר.
- ג. תכננו מפגש עם הקבוצה שבחרתם. שוחחו: כיצד תציגו את היצירה ואת המסר? כיצד תרצו להפעיל את חברי הקבוצה בנושא סובלנות וריבוי דעות.

שלב ה - יצירה בסדנה

- הכינו את היצירה שתכננתם.
- ודאו שהיצירה מבטאת את המסר שברצונכם להעביר ואת האחדות והשונות בחברה הישראלית.

כבוד ביצירות אמנות

בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש אייר

שני חתולים, פריד אבו שקרה, שמן על בד, 2004.

טבע האדם, צדוק בן דוד,
פרט מתוך מיצב, 2010.

הערך: כבוד

רציונאל אודות ערך הכבוד

הכבוד הואו ערך יסוד אוניברסאלי, והוא נבחן ונמדד מדי יום ביחסם של בני אדם לזולתם. להתייחס לזולת בכבוד משמעו לתת חשיבות לכל אדם באשר הוא ולהכיר בערכו מעצם היותו "אדם", ולא בשל מעמדו, תפקידו, הישגיו או קבוצת השתייכותו. בכל אדם פועם צורך אנושי עמוק שיתייחסו אליו בכבוד, והוא מצפה מאחרים שיתייחסו באופן חיובי לזהותו, לרגשותיו, למחשבותיו, לאמונתו, למעשיו ולקשיו. חוק יסוד כבוד האדם וחירותו שנחקק ב-1992 קובע: "אין פוגעים בחייו, בגופו או בכבודו של אדם באשר הוא אדם...".

נקודת המוצא ביהדות ביחס לכבוד האדם משתקפת באמרה "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות ב', י'): כשם שאינך רוצה שיפגעו בכבודך, כך היזהר שלא לפגוע בכבוד חברך, ומוסיף הרמב"ם בקשר ליחס אל הזולת: "... שתהיה חמלתי ואהבתי לאחי באמונה כאהבתי וחמלתי לעצמי, בממונו וגופו וכל מה שיש לו או שהוא חפץ. וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו, וכל מה שלא ארצה לעצמי... לא ארצה לו כמוהו...".

גם באסלאם כבוד האדם הוא ערך עליון: "אכן הוקרנו את בני האדם, ונשאנו אותם ביבשה ובים, הנחלנו להם מכל טוב, ובכרנו אותם על פני רבים מאשר יצרנו" (קוראן סורה 7, 70). כבוד האדם באסלאם נובע מהאמונה שהאדם נחשב לנציג האלוהים עלי אדמות. על פי האסלאם הקשרים בין בני האדם בנויים על זכויות וחובות מוסריים ויש לנהוג בכבוד ובהערכה לזולת. הנצרות, אף היא, מתייחסת לחובה לשמור על כבוד האדם ללא הבדל דת, גזע, מין ומצב חברתי.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות ערך הכבוד בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. המערך מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הלב" אודות כבוד לשונות ברגשות, בצרכים, בדעות, ברצונות, באמונות, בדתות, בתרבות, במנהגים ובמסורת. בנוסף מעודד המהלך בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לערך

זכויות האדם, הוגנות, שוויון

תיאור היצירות וביטויי הערך

א. צדוק בן דוד - מיצב ובו שתי דמויות המהוות חלק מתערוכה בשם "טבע האדם" שהוצגה במוזיאון תל אביב בשנת 2010. שני פסלי ברזל, דמויות אדם, הניצבות בחלל על גבי בסיס מלבני משותף. הדמויות ניצבות בפרופיל, האחת פונה אל רעותה. ראשיהן רכונים האחד כלפי השני. ידיהן מונחות על מותניהן והן נראות כשקועות בשיחה. גופן עשוי מיריעות ברזל החתוכות בחיתוך ידני, אשר נראות כמגזרות פלדה דקות באמצעות קונטור (קו מתאר). החלק הפנימי מורכב ממגזרות בצורת ענפים ועלוות עצים. היצירה עשויה לשקף את ערך הכבוד באופן עמידת הדמויות זו מול זה, ההקשבה, הרכנת הראש. במבט ראשון הדמויות נראות זהות, אך כשמסתכלים לעומק מבחינים בהבדלים. גם שם התערוכה "טבע האדם" מתקשר לחמלה אליה התייחס האמן: "זה האופן שבו אנחנו אומרים בצורה סלחנית לאנשים שעושים משהו שאינו בהכרח טוב 'זה טבע האדם'." כלומר, ההכרה בשוני בינינו והחשיבות במתן כבוד לכל אדם תוך הכרת ערכו וטבעו.

ב. פריד אבו שקרה - ביצירה "שני חתולים" מתוך התערוכה "לא חיות/לוחיות" מופיע זוג חתולים כשברקע סורגים המפרידים בין הפנים ולחוץ. הסורגים הם אורנמנט (קישוט גיאומטרי) החוזר על עצמו כפיתול ספירלי. בחלקה העליון של היצירה רקע תכלת ובחלקה התחתון, על רצועת צבע אופקית, מצע אפרפר שעליו ניצבים שני חתולים. החתולים עומדים בצורה מקבילה ופונים לכיוונים מנוגדים זה מזה. זנבותיהם זקורים. החתולים מעוצבים בקווי מתאר (קונטורים) והם נבדלים זה מזה בצבעם. החתול שבקדמת הציור מסתיר את החתול השני. הבעת פניו עשויה לבטא פחד, אלימות ופיתוי. היצירה עשויה לשקף את ערך הכבוד באמצעות השונות לצד החיבור בין החתולים.

מטרות היחידה

- שיח אודות ערך הכבוד וביטוייו ביצירה אמנותית
- בחינת ביטויי כבוד במילים, במעשים ובשפת הגוף
- בירור השפעותיו של הכבוד על מערכות היחסים בחברה

עזרים

מקרן ומחשב מחוברים לאינטרנט

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה: שני חתולים, צבעם שונה, האחד מוסתר על ידי השני וברקע סורגים. שני אנשים, פונים זה לזה, גובה זהה, נראים דומים זה לזה.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצרים והיצירות

המורה תציג את האמנים, [צדוק בן דוד](#) ו[פריד אבו שקרה](#), תספר על חייהם ותיתן דוגמאות נוספות ליצירותיהם. צדוק בן דוד, בן למשפחת צורפים, עלה לארץ מתימן בגיל חמישה חודשים. מומחיותו היא בחיתוך מתכת. פריד אבו שקרה, יליד אום אל פחם, הוא אמן רב תחומי ומרצה לאמנות. בעבודותיו ניתן לראות שימוש מתוחכם באסטרטגיות של הצפנה והסוואה. לחתולים ביצירותיו מגוון אנושי של הבעות גוף ופנים המביעות פחד ואלימות, התגוששות וההתגוננות, רכות ופיתוי. היצירה של צדוק בן דוד עוסקת בהבדלים הפנימיים הסמויים מן העין בין הדמויות, בעוד יצירתו של פריד אבו שקרה עוסקת בהבדלים החיצוניים. בשתי היצירות קיים איזון, שיווי משקל, התבוננות. ניתן לשאול האם אכן קיים שוויון וכבוד הדדי.

שלב ג - שיח אודות הערך המרכזי וביטויי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות הכבוד בכיתה ובחברה:

- א. כיצד אתם מרגישים כשאתם מתבוננים ביצירה? מדוע? מה ביצירה מעורר רגשות אלה?
- ב. לפניכם שתי יצירות המציגות שתי דמויות. במה שונות הדמויות בכל יצירה זו מזו? במה הן דומות? (ניתן להתייחס לתנוחת הגוף, לתקשורת בין הדמויות, להבעות הפנים, לצורת העמידה, לסביבה.)
- ג. שער: מה מרגישות הדמויות בכל יצירה? מה הן חושבות? האם הן משוחחות? מה הן אומרות זו לזו?
- ד. תארו את מערכת היחסים הקיימת לדעתכם בין הדמויות. אילו ערכים באים לידי ביטוי ביחסים ביניהן? אילו התנהגויות עשויות לבטא כבוד זו לזו?
- ה. שוחחו על מערכות היחסים בחברת הילדים בכיתתכם:
 - מה אתם יודעים זה על זה? מה עוד הייתם רוצים לדעת? איך תוכלו להעמיק את ההיכרות ביניכם? מדוע זה חשוב?
 - באילו מצבים באה לידי ביטוי השונות ביניכם באופן מיוחד? איך אתם מרגישים במצבים אלה? איך אתם מתנהגים? מה קל לכם? מה קשה? מדוע?
 - אילו ביטויי כבוד כלפי השונות חשוב שתאמצו? התייחסו לביטויי כבוד בשפת הגוף, במילים, במעשים (כבוד לשונות במראה, בדעות, באמונות, בצרכים, ברגשות, בתחביבים, בתחומי עניין, בתרבות, במסורת, במנהגים, באורח החיים).

שלב ד - מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

- א. בחרו סביבה בבית הספר שבה תלמידים מרבים לבקר (ללמוד, לשחק, להוביל פעילות חברתית, לבצע משימה/תפקיד). בצעו תצפית בסביבה זו בזמן שקבוצות תלמידים מבקרות בה וצרו רשימה של ביטויי כבוד שאתם מזהים (כבוד במילים, במעשים, בשפת הגוף).
- ב. שתפו את חבריכם לכיתה בביטויי הכבוד שזיהיתם ושוחחו:
אילו התנהגויות הופיעו במידה רבה? באילו מצבים?
אילו התנהגויות חשוב לדעתכם לחזק/לשפר?
- ג. שגירים של כבוד - בחרו שתי התנהגויות מכבדות שהייתם רוצים לעודד את התלמידים לנהוג על פיהן והציגו אותן בדרך יצירתית בסביבה בה צפיתם.

שלב ה - יצירה בסדנה

- א. צרו פסלי אדם או בעלי חיים שיבטאו כבוד לזולת. התאימו את תנוחת הגוף, התקשורת בין הדמויות, הבעות הפנים, צורת העמידה, הצבעים, החומרים למסר שתוצו להעביר בנושא הכבוד.
- ב. שלבו ביצירה את ההתנהגויות המכבדות שבחרתם.
- ג. הציבו את היצירה בסביבה בה צפיתם ותכננו פעילות לחשיפת היצירה ולהסברת המסר בפני תלמידי בית הספר.

עבודה בצוות ביצירת אמנות

בחיבור לסילבוס "מפתח הל"ב" בחודש סיוון

פרנסיס אליס [Francis Alÿs](#), כשהאמונה מזיזה הרים, אמנות שיתופית, תיעוד וידאו, 2002.

הערך: ערכים הנקשרים לעבודה בצוות, משל על כוחה של השיתופיות לשנות את המציאות.

רציונאל אודות עבודה בצוות

צוות הוא קבוצה של אנשים הפועלת תוך שיתוף פעולה ותלות הדדית לשם השגת מטרה או השלמת משימה. בהתבסס על הגדרות, תיאוריות ומודלים שונים המתייחסים לצוות ולמשימותיו ניתן לאפיין את עבודת הצוות על פי המרכיבים הבאים:

מטרה - חברי הצוות פועלים להשגת מטרה משותפת; **תלות הדדית** - חברי הצוות תלויים זה בזה וזקוקים לניסיונו, לכישרונו ולתרומתו הייחודית של כל חבר על מנת להשיג את המטרה המשותפת.

מחויבות - חברי הצוות מגלים מחויבות להשגת המטרה המשותפת ומכירים בכך שהדרך היעילה ביותר להשגת המטרה הינה לעבוד ביחד; **מנגנונים ותהליכים מובנים** - בצוות קיימת חלוקת תפקידים מוגדרת וידועה, תהליכים מובנים, כללים ונהלים היוצרים תיאום בין כלל הפעולות של חברי הצוות; **הכרה** - לצוות יש הכרה חיצונית בייחודו. הכרה זו מספקת לחברי הצוות תחושת שייכות וגאווה ומעניקה משמעות לעבודתו.

עבודת הצוות אינה מתרחשת מאליה, אלא היא דורשת טיפוח מכון של המיומנויות האישיות והקבוצתיות המאפשרות עבודת צוות יעילה תוך התמקדות במישור המשימה ובמישור היחסים. מישור המשימה מתייחס לתהליכים הקשורים להשגת מטרות הצוות: דרכי ביצוע המשימה, חלוקת התפקידים, קביעת נהלים ולוח זמנים וקבלת ההחלטות. מישור היחסים מתייחס למרכיב האנושי ולמערכות היחסים בין חברי הצוות: רגשותיהם, ציפיותיהם, התלות ההדדית ביניהם, הלכידות ודפוסי האינטראקציה שהם מקיימים והקשיים שיש להם בהתקשרותם זה לזה לצורך ביצוע המשימה.

המהלך המוצע להלן מזמן שיח אודות עבודה בצוות בעקבות התבוננות ביצירת אמנות. המערך מאפשר הרחבה של הנלמד בשיעורי "מפתח הל"ב" אודות מישור היחסים ומישור המשימה בעבודה בצוות, אחריות הפרט ומחויבותו לעבודת הצוות, רוחים וקשיים בעבודה בצוות. בנוסף מעודד המהלך בחינה ויישום של מסרים חברתיים ערכיים בחיי היום-יום.

היבטים אזרחיים הנקשרים לעבודה בצוות

סובלנות, כללים והסכמות, הקשבה

תיאור היצירה וביטוי הערך

בעבודת הווידאו של האמן פרנסיס אליס, "כשהאמונה מזיזה הרים", משנת 2002 ניתן לראות כיצד מגייס האמן 500 מתנדבים במטרה להזיז דיונת חול בעשרה סנטימטרים. ההשתתפות וההתגייסות, תוך מאמץ פיזי וקולקטיבי של קבוצת המתנדבים, מעידות על הכוח והיכולת של הקבוצה להשפיע ולשנות. פעולת האמנות מתאפשרת כתוצאה מהתגייסות כל המשתתפים שהופכים להיות חלק ממנה, ומהווה תשתית לקשר ולחיבור אנושי. ניתן לזהות את עבודת הצוות בין כל הפרטים בקבוצה הכוללת: מטרה משותפת, תלות הדדית, מחויבות, חלוקת תפקידים, תחושת שייכות ומשמעות. האמנות של אליס מתקיימת במרחב החיים: אנשים שונים שותפים לשינוי באמצעות עשייה פיזית. השינוי (הזניח) מעיד על עצמתה של הקבוצה הצומחת מתוך ההתגייסות של פרטים ההופכים לקבוצה משמעותית למען: יצירת אמנות, ערך, מטרה, רעיון, תפישה ועוד. השינוי הפיזי מעיד על השינוי ברוח האדם שקדם לשינוי בחומר: השמיים הכחולים אל מול הדיונה, האדמה. ייתכן שהמעשה הפיזי יחולל שינויים גם בתפישות, בדעות, ברעיונות, שיהיו קרקע פורייה לשינויים במרחב הקיומי, בחיים.

מטרות היחידה

- שיח אודות עבודה בצוות וביטוייה ביצירה אמנותית
- בירור תרומתה של עבודת הצוות ליצירת שינוי ולהשגת מטרות הקבוצה
- בחינת השפעותיה של עבודת הצוות על מערכות היחסים

עזרים

מקור ומחשב מחוברים לאינטרנט

חומרי יצירה מגוונים

מהלך ההפעלה:

שלב א - צפייה והתבוננות

התלמידים יתבקשו לתאר מה הם רואים ביצירה ולהסביר בשפתם את המתרחש בה. בצילום מימין נראה הר של חול מרחוק כשמסביבו נראים אנשים כשרשרת על צווארו. בצילום רואים את המסה של החול אל מול השמיים הכחולים, ברגע שלפני העשייה, לפני השינוי, לפני היצירה. הצילום משמאל הוא צילום מזווית גבוהה: האנשים הלבושים בבגדים בהירים, אוחזים באתים וכורים את החול על מנת להזיז את ההר, ליצור את השינוי. טור האנשים נראה אינסופי מוקף בחול בגוני חום-צהוב בהיר, עד האופק. רק פיסת שמיים קטנה נראית בפינה השמאלית העליונה. החול מקיף ועוטף את האנשים מכל עבר.

שלב ב - הרחבה תיאורטית אודות היוצר והיצירה

פרנסיס אליס, חי ויוצר במקסיקו סיטי, נולד בבלגיה בשנת 1959. אליס הוא יוצר בינתחומי, עבודותיו מגוונות וחוקרות היבטים פוליטיים וחברתיים הנעים בין האישי לקולקטיבי, באמצעות פעולת האמנות. שני הצילומים המובאים להלן לקוחים מסרט הווידאו שתיעד את מהלך היצירה באותו יום בו הזיזו 500 המתנדבים את דיונת החול.

שלב ג - שיח אודות עבודה בצוות וביטוי ההתנהגות

שאלות לדיון אודות עבודת הצוות בכיתה ובחברה:

- א. אילו רגשות ומחשבות מעוררת בכם היצירה? מה ביצירה מסקרן אתכם? מדוע?
- ב. כיצד באה לידי ביטוי עבודת הצוות ביצירה? (התייחסו למטרה המשותפת, לשיתופי הפעולה, למחויבות האנשים, לקשיים אפשריים, לערכים הבאים לידי ביטוי בעבודה המשותפת ועוד.)
- ג. היצירה נקראת: "כשהאמונה מזיזה הרים" – למה הכוונה לדעתכם? מהו הביטוי לכך ביצירה? איזה מסר מועבר לחברה? מה דעתכם על כך? (תוכלו להביא דוגמאות למצבים שבהם אמונה ושיתופי פעולה הניעו תהליכים, הביאו לשינוי.)
- ד. תארו את חברת הילדים בכיתתכם:

- באילו הזדמנויות אתם עובדים בצוות בכיתה/בבית-הספר?

- מה אתם אוהבים בעבודת הצוות? מה אתם לא אוהבים? מה קל לכם? מה קשה?

- כיצד עבודת הצוות משפיעה על היחסים ביניכם? אילו ערכים אתם מיישמים?

- מה הייתם רוצים לשנות/לשפר בעבודת הצוות? מה נדרש מכם כדי לקדם זאת? (הקשבה,

גילוי מחויבות ואחריות של כל חבר בצוות, חלוקת תפקידים, קביעת כללים והסכמות ועוד.)

שלב ד - מהלכה למעשה - יוזמים פעולות של מעורבות חברתית

א. סיירו בבית הספר ובחרו סביבה שחשוב לכם לשנות/לשפר באמצעות עבודה בצוות (סביבה זו יכולה להיות בכיתה, בחצר, במסדרון, באולם הספורט ועוד).

ב. בדקו: מה תרצו לשנות/לשפר? מדוע? איך השינוי ישפיע על הסביבה? עליכם? על חברת הילדים בבית הספר?

ג. שוחחו:

- האם עבודה בצוות היא הדרך הטובה ביותר להשיג את השינוי? מדוע?
- מה נדרש מכם על מנת לעבוד בצוות בצורה יעילה שתסייע לכם להשיג את מטרותיכם ושתתרום ליחסים ביניכם?
- את מי תגייסו על מנת לסייע בשינוי/שיפור הסביבה (הורים, מורים, חברי הקהילה, תנועת נוער)?
- ד. התחלקו לצוותים, חלקו תפקידים, קבעו לוחות זמנים והיערכו לביצוע השינוי.

שלב ה - יצירה בסדנה

הכינו יצירת אמנות שתשתלב בסביבה שבחרתם.

שלו ב"יצירה": מסר אודות חשיבות שיתוף הפעולה בצוות וערכים שחשוב לכם לקדם.

דוגמאות ליצירות: ציור על קיר או רצפה בסביבה; חידוש ועיצוב מחודש של מתקנים, ציוד, חלל, מרחב; מיצגים שמשקפים ערכים.

מונחון

מושגים בחינוך האזרחי לדין בפעילויות

פלורליזם

ריבוי ומגוון של קבוצות/דעות, הכרה בזכות הקיום של הדעות וההשקפות השונות של הפרטים והקבוצות במדינה על ידי התארגנות ופעילות של הקבוצות למען הערכים והדעות שלהם. הכרה בלגיטימציה של כל קבוצה לשמור על ייחודה ועל השונות שלה – ולפעול בהתאם להשקפת עולמה בכל תחום ונושא תוך שמירה על בסיס משותף לכל. הפלורליזם מחזק את חופש הביטוי, הבעת הדעה, ההתאגדות.

הסכמיות

כדי שכל הפרטים והקבוצות יוכלו לחיות במדינה אחת חייבת להיות הסכמה רחבה בין הפרטים והקבוצות בחברה – בינם לבין עצמם ובינם לבין רשויות השלטון במדינה, חייבת להיות הסכמה על כללי המשחק {הסדרים} שהחברה קובעת ועל נושאים מהותיים כמו קבלת הכרעת הרוב ושמירת זכויות המיעוט.

סובלנות

נכונות לקבל את החריגות והשונות לכבד את השונה ממני ודעות שונות ומנוגדות למרות אי הנוחות ואי ההסכמה. תנאי למימוש הפלורליזם הוא היכולת ללמוד לסבול דעות והשקפות שונות משלך, להכיר בזכות קיומן של דעות אלה, גם אם אינני מסכים אתן. בהיעדר הסובלנות אי אפשר לממש פלורליזם שכן פלורליזם משמעו הכרה בזכות קיומן של דעות וקבוצות שונות, ואילו סובלנות משמעה שהחברה והמדינה חייבות ברמת ההתנהגות לסבול ולכבד גם את הדעות שגורמות להן לאי נוחות.

פיתוח, כתיבה, ריכוז ועריכה:

דניאלה פרידמן	ד"ר סיגל ברקאי	אורית צאירי
מפמ"ר מדעי החברה ומנהלת המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים, אגף רוח וחברה, המזה"פ	מפמ"ר אמנות חזותית אגף אמנויות, המזה"פ	ממונה על החינוך החברתי ערכי אגף א' לחינוך יסודי

צוותי היגוי וכתיבה:

חינוך חברתי ערכי	אמנות חזותית	חינוך אזרחי וחיים משותפים
אירית בראל	מורן רוזנפלד	דורון אהרוני
אורטל ליבנה	ענת רוזנבאום	גיא בן גל
ענת כהן	רוני רוקח סגל	איריס הגר
אנעאם מרעי	טלי מן	מורן רוזנפלד
איימן עבד ריאן	שוש שגיא	סימה רוזיליו
	מיכל אשל	צוקית שמידט

היצירות המופיעות בכריכה:

אלי שמיר

מרכז: דיוקן משפחתי עם שעון, 2005, שמן על בד, 120 X 120, אוסף האמן

ימין: דיוקן עצמי מצייר שלושה דורות, (פרט) 2006, שמן על בד, 150 X 230, אוסף קובי רוגובין, תל אביב

שמאל: דיוקן עצמי בנוף (פרט), 2001, שמן על בד, 140 X 240, אוסף דב פרי, תל אביב

תודה לכל האמנים שאישרו לנו להשתמש ביצירותיהם.